

יריה והפלתו: "סה...סה...סה... טהטה טה — אינרלידה" ברגע הראשון לא הבין אותי, אולי חשב שאני מתכוון שהוא נלחם בישראלים, ולכן הגיד בראשו בשלילה. שוב חזרתי על ההצגה ושאלתי אותו בתנועות ידיים אם יש לו נשק ישראלי. רגע אחר היתה שתיקה. ולבסוף אמר האיש: "סיס! סיס! עווי!"

★ ★ ★

"במישור סוחר-הנשק"

נתרו לי שעות מספר לפני שמטוסי עמד להמריא. מכיוון שאותו צנחן פורטוגלי הוא שהזכיר ראשון את השם עווי ולא אני, היה ברור לי עתה שיש בידי הצבא הפורטוגלי עוויים, או שלפחות כלי-נשק זה מוכר להם. אבל מילה בודדת בפיו של צנחן בסימטה אפלה בליסבון עדיין אינה הוכחה. ניסיתי לחפש איוו שהיא נקודת-אחיזה כמשיית. למחרת בבוקר מיהרתי למשרד הקונסוליה הישראלית בליסבון, באבנידה פואטה מיסטרל 44, רחוב קטן השוכן באחד הרובעים החדשים והמפוארים ביותר של ליסבון. הקונסול הישראלי שמעון אמיר, שחזר זה עתה מועידה בענייני שמרניות שנערכה בספרד, הופתע לא מעט כשהופעתי במשרד. ישראלים אינם מרבים לבקר בפורטוגל, ועתונאים ישראלים על אחת כמה וכמה. בעניין העוויים לא ידע הקונסול הרבה: "אינני יודע אם יש להם עוויים או לא. אבל אפילו אם יש, צהנו לא מוכרו להם, וגם לא גרמניה. בכל אופן לא המטה הכללי הגרמני. אם הגיע לידי הפורטוגלים איווה נשק ישראלי, הרי זה יכול היה לקרות רק במישור של סוחר-הנשק, ולא באמצעות מגעים בין-מדינתיים." ראיתי את עניין העוויים כאבור. מה שנשאר לברר היתה אותה ידיעה שהופיעה לפני כשלושה שבועות בצנעה בעתונות בארץ, לפיה התקין לא מכבר מכון-הבדק בלוד מספר מטוסים פורטוגליים.

הלכתי ישר למשרד המטה הכללי של חיל-האוויר הפורטוגלי, ושם הייתה לי ההפתעה הגדולה.

אנשי המשרד, שלא ידעו מילה בשפה אחרת מלבד פורטוגלית, גייסו מיד לעזרה את אחד האנשים הבולדים במטה המדובר אנגלית. הובלתי ברוב כבוד למשרד מוכיר-המדינה לענייני תעופה, שהוא למעשה מפקד חיל-האוויר הפורטוגלי. בחדר מרוהט ברהיטי-פאר בסגנון עתיק, שלא דמה כלל למשרד צבאי, קיבל את פני בחיך לבבי צעיר לבוש מדים של חיל-האוויר הפורטוגלי, ששוכני זהב השתרכו מהם, ושעל חזהו ענד כנפיים של קצין מכ"ם (ראדאר).

הוא היה גבהוקמה ובלונדי, שונה לגמרי מהטיפוס הפורטוגלי הרגיל. הוא הציג את עצמו: ג'ורג' מנואל בלו ואן זלר — מנהל לשכת המיניסטר לענייני-תעופה.

★ ★ ★

הקרב על הצוק

אן זלר אירח אותי בשמחה רבה, ומייד הזמין לעצמו ספל קפה. תוך היענות לקריאות הטלפון, שלא פסק לטרטר, שפך לפני את ליבו:

"יש לנו צרות צרורות. החיילים שיצאו לאנגולה רוצים שהמשפחות שלהם, או לפחות נשותיהם, תבואנה אליהם. אבל אין להם אמצעים להביא אותן. חוץ מזה גוייסו כל האוניות להובלת הצבא, כך שאין מקום לנשים. אבל הנשים אינן פוסקות מלבבל את המוח כל היום, שצביר אותן לאנגולה."

כשהיה להאן זלר רגע פנאי לשחות את הקפה שהגישו לו מתוך תרמוס, הוא היה מוכן לענות לשאלותי.

על שולחנה של ואן זלר היה פרוש עתון בשם מאיז אלטו, בטאון חיל-האוויר הפורטוגלי. היתה בו כתבה אחת שמשכה מייד את תשומת לבי. שם הכתבה היה "הקרבות בסאקאגניקה ובפררה חרדה", מתחת לכותרת נכתב באותיות גדולות: "שתי אופנסיות גדולות של חילות האוויר והיבשה — שני נצחונות כלליים!"

פררה ורדה הוא צוק ענקי בגוונגלים של אנגולה. במשך זמן רב שימש מקום זה כמעוז המורדים, שבוערתו שלטו על האזור כולו, ולפורטוגלים לא היתה בו זריסת-רגל. הצבא הפורטוגלי פתח באופנסיה באזור זה לפני מספר שבועות. כל כפרי הסביבה והמצוק עצמו הופצצו ו"רוככו", ובחיפוי המטוסים התקדם חיל-הרגלים, כבש את הצוק והשתלט על האזור כולו.

בכתבה הופיעו מספר תמונות של חיילים פורטוגליים ערומים למחצה, שניצבו בפני המצלמה בפוות של כיבוש ונצחון. אחת התמונות הראתה יחידת חיילים חמושים מתקדמת בגוונגל. אחד החיילים החזיק בידו תת-מקלע. לא היה כל מקום לטעות. זה היה העווי — תת-המקלע הישראלי!

★ ★ ★

איך הגיעו ה"עוויים"?

אן זלר, שהוא ממוצא הולנדי, הבחין אף הוא בתת-המקלע שבידי החייל שבתמונה. "או", הוא אמר בהתפעלות, "הנה העווי. כלי נשק מצויק, גאוני ממש. גם זה נשק ישראלי. זה עכשיו הנשק של חיל-הרגלים שלנו. הוא הוכיח את עצמו באופן מצויק בגוונגלים ובביצות. אין מעצורים ולא צריך לשמן, ממש נפלא." ובמשך הדקות הבאות לא חדל הקצין הצעיר להביע את רגשי התפעלותו מהנשק הישראלי, ואף עזר לי מיד להשיג

אלה הם הקלגסים הנושאים את הנשק הנקרא על שמו של צבר מיגור; חיילים פורטוגליים באחד ממיבצעי-הזוועה באני גולה, בהם נטבחו עד כה מאות אנשים נשים וטף, ללא אבחנה, והוטמדו מאות כפריים.

הצנחניות

הנראות בתמונה קרבת זו הן גיבורות התעמולה הפורטוגלית. הן צונחות יחד עם החיילים, בתפקיד של אחיות. בתמונות מסוג זה משתדל המישטר הרדוני להסח את הדעת מן האופי הזוועתי של פעולותיו באנגולה.

את התמונה האורייגלית, המראה את העווי בשימוש הצבא הפורטוגלי באנגולה, וכך, למרות ההכחשות של שרים וממשלות, נמצאה סוף סוף ההוכחה הברורה כי יש עוויים באנגולה.

איך הוא הגיע לידיהם? רק חלק קטן מ-35 אלף החיילים הפורטוגליים באנגולה מצויד בעוויים. נשק זה מנופק, בגלל הכמות המצומצמת, רק ליחידות הקרביות הלוחמות בתנאי-קרקע קשים. שאר היחידות מצוידות בנשק אחר, כך שאין נשק אחד בידי כל יחידות הצבא.

הצנחנים הפורטוגליים, למשל, שכמו במדינות אחרות, מהחיים את חוד המחץ של הצבא, והמצטיינים במעשי אכזריות, מצוידים בתת-מקלעים מדגם ארמליט, מתוצרת הולנדית-תת-מקלעים איה הם קלים יותר מאשר העווי, ונוסף לכך יש להם מעלה נוספת — אפשר לירות בהם רימונים באמצעות רומים (!) מיוחדים. יחידות אחרות של הצבא הפורטוגלי מצוידות ברובי פ.נ. מתוצרת בלגיה, מהסוג המקובל גם בצבא הישראלי. מתברר אפוא שהולנד ובלגיה, שתי מדינות קולוניאליסטיות מובהקות, שיש להן אינטרסים חיוניים נגד עצמאותה של אנגולה, הן המספקות העיקריות של נשק חדש לצבא הפורטוגלי.

בדרך זו הגיעו גם העוויים לידי הפורטוגלים. רק לאחרונה הותרה לפירסום בארץ הידיעה שבית-החרושת הבלגי פבריק נציונד דה ארמס דה גאר, הידוע בכינוי המקוצר פ.נ.ג, קיבל מידי ישראל עוד לפני שנים מספר את הזכות לייצור העוויים לפי הפטנט הישראלי. אם באופן רשמי, או באמצעות סוחר-הנשק פרטיים, הגיעו העוויים מהפ.נ.ג אל פורטוגל.

★ ★ ★

עם ציריבי ישו

אזרב לגבי מדינות אפריקה, שישראל כה משתדלת לרכוש את ידידותן, ספק אם משנה העובדה שהבלגים הם שסיפקו את העוויים לצבא הקולוניאליסטי. לגבי לוחמי-החופש האנגולים, ולגבי כל שאר מדינות אפריקה התומכות בהם, קיימת רק עובדה אחת: שהפורטוגלים משתמשים לדיכוי ולהשמדה המונית בנשק ישראלי.

הסערה שהתעוררה לפני מספר חודשים בארץ, כאשר הופצה לראשונה הידיעה על הימצאות עוויים באנגולה, לא זכתה להדים בפורטוגל עצמה. להיפך, אחד העתונים פירסם בזמנו שבידי "הטירוריסטים" האנגולים נמצאו כלי-נשק ישראליים, שסופקו להם כנראה דרך קונגו.

רק השבוע הזכירה העתונות הפורטוגלית בכמה מילים את העובדה שצנצי עיראק באו"ם הזכיר, בעת החיכוך על אנגולה, שתי מדינות קולוניאליסטיות התומכות בפורטוגל: אנגליה, שסיפקה פריגטות לחיל-הים הפורטוגלי, וישראל, שסיפקה עוויים לחיל-הרגלים.

ואם נמנעה העתונות הפורטוגלית להזכיר את בעיית העוויים, אין זה משום שלא ידעה על כך. העתונות הפורטוגלית מקדישה הרבה יותר מקום לבעיות ישראליות ולחדשות ישראליות מאשר העתונות הישראלית לפורטוגל.

כמעט מדי שבוע מופיעות כתבות על ישראל: על משפט אייכמן, על פרשת לבון, ובעיקר על הצלחת הפיתוח של ישראל, שהפורטוגלים מסתכלים בו בקינאה רבה, כעדות למה שיכלו לעשות ולא עשו.

אבל העתונות הפורטוגלית היא עתונות של מדינה דיקטטורית. קיימת שם צנזורה פוליטית על כל מילה המתפרסמת. מצד שני חייבת העתונות, לפי סעיף מיוחד בחוקת-המדינה, לפרסם את כל הידיעות וההודעות הנמסרות לה באמצעות הממשלה.

"שמענו על מה שקרה בישראל," אמר לי פקיד בכיר במשרד האינפורמציה, "אבל לא הרשינו לפרסם את זה. מדיניות הממשלה היא למנוע כל ידיעה העלולה לעורר איווה שהם רגשות אנטי-שמיים."

מאותה סיבה עצמה לא הזכירה העתונות הפורטוגלית כמעט כלל את העובדה שישראל הצטרפה לאחרונה למקטרגים על מדיניותה באנגולה. רק עתונאי פורטוגלי אחד, ששהה בארץ בעת משפט אייכמן, הגיב על הצבעתה של ישראל בחריפות, יחס צעזע זה לאופיו של העם, "שצלב את ישו". באותה שעה גינתה העתונות בחריפות, כמוכן בהשראת הממ"שלה, את כל מדיניות המערב, וביחוד את ארצות-הברית, על שגיננו אותה בפרשת אנגולה.

★ ★ ★

ישראל ועולם הזוועות

סיפרו לי כאן על פעולת הסברה הישראלית שנערכה באו"ם, כדי להסביר לפורטוגלים את עמדתה השלילית של ישראל. הפורטוגלים הבינו את הנימוקים, לא ראו בהם צעד אנטי-ידידותי, אולם לא היו מוכנים לקבלם.

"מה שאתם לא מבינים," אומרים הפורטוגלים, "הוא שאף מדינה אפריקאית, המשתחררת כביכול, אינה נעשית יוצאת מרשות המערב ועוברת לרשות מוסקבה והקומוניזם הבינלאומי. לכן לא יעזור לכם דבר. כל כמה שתאמצו לרכוש את ידידותם של עמי אפריקה, הרי ברגע שאלה מקבלים את עצמאותם, וממשלותיהם פועלות בהשראת יועצים ממוסקבה, הם יהיו נגדכם."

והוי למעשה הפילוסופיה של המדיניות הקולוניאליסטית של סאלאזאר, שבאה להצדיק את מעשי-הזוועה הנוראים של צבאו באנגולה: "עמים אינם משתחררים — הם רק עוברים מהשפעה אחת להשפעה שניה."

מצד שני מנהלת ממשלת סאלאזאר תעמולה בהיקף ענקי, כפי שהיא אפשרית רק במדינות טוטלאיטריות, כדי להציג את המורדים באנגולה כטירוריסטים חסרי רגש אנושי. לצורך זה מוצפת המדינה כולה בתמונות זוועה מבחילות, שנועדו להציג את צורות-הלחימה של המורדים. לרוע מזלה, בגלל מדיניות קצרת ראות של סוחר-הנשק, שהעדיפו הכנסה רגעית על חשבון בטחה ארוך, השתרבבה ישראל לתוך המערכה הנוראה הזאת, מבלי שתהיה לה כלל שליטה עלי-כך.

אחים לנשק